

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Мудрохи Валентини Олександрівни «Науково-методична діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: історико-функціональний аспект та інноваційні особливості», подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

Бібліотека складна система, яка розвивається за певними законами та складається із низки підсистем та технологічних циклів. Багатолітня практика бібліотечної роботи засвідчила, що при спонтанному розвитку кожної із підсистем, з'являється дисгармонія у функціонуванні системи в цілому. Лише на основі науково-обґрунтованих управлінських рішень розвиток бібліотеки як системи буде коректним та збалансованим. Формуванням рекомендацій, які базуються на сприйнятті бібліотеки як сукупності взаємозв'язаних елементів, що перебувають під впливом зовнішнього середовища, завжди займалися методичні служби бібліотек. Саме до їх компетенції належало розроблення оперативних методів аналізу всіх процесів та технологічних циклів бібліотеки. Методичні служби були своєрідними «радниками» керівників бібліотек, а їх рекомендації лягали в основу процесів прийняття ними управлінських рішень. Саме в цьому контексті актуальною є дисертація В.О. Мудрохи, у якій проаналізовано становлення та активне розгортання науково-методичного напрямку роботи однієї із провідних книгозбірень України - Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника).

Вагомість проведеного дисертаційного дослідження підтверджується його виконанням за науковими темами Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, які зареєстровані в рамках державної тематики НАН України: «Ретроспективні фонди ЛННБУ ім. В. Стефаника: історія формування та бібліографічна реконструкція» (державний реєстраційний номер: РК 0113U006493), «Бібліотеки Львова XVIII-XX ст.: історія, функціонування, характеристика фондів» (державний реєстраційний номер: 0103U002414), «Історія бібліотечної справи Галичини XVI – пер. пол. XX ст.: складання бібліографічного покажчика літератури; формування бази даних» (державний реєстраційний номер: 0103U002416).

Високий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації забезпечується використанням комплексної методології, що ґрунтується на методологічних засадах, розроблених провідними бібліотекознавцями України та складається із широкого спектру наукових підходів і методів, серед яких: системний,

структурно-функціональний, соціокомунікаційний, історичний, інституційний та діяльнісний підходи; принципи історизму та наукової об'єктивності; сукупність методів історичного дослідження (порівняльно-історичний, хронологічний, конкретно-історичний, історико-книгознавчий, історичної реконструкції). Відрадно є застосування у дисертаційній роботі також статистичного методу, джерелознавчого та контент-аналізів.

Належний рівень фаховості Мудрохи В. О. та опанування нею теоретико-методологічного інструментарію бібліотекознавчих досліджень надав їй можливість фахово та коректно сформулювати об'єкт та предмет дослідження, окреслити коло дослідницьких завдань, які, як свідчить аналіз дисертаційної роботи, нею було успішно виконано. Серед найважливіших, на мою думку, слід назвати: визначення напрямів розвитку науково-методичної діяльності книгозбірні на сучасному етапі, розроблення нових форм і методів, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення науково-методичної роботи наукових бібліотек України; встановити особливості кадрової політики у бібліотеці як важливого аспекту досліджуваного напрямку роботи бібліотеки, проаналізувати дієвість існуючої системи підвищення кваліфікації та професіоналізму бібліотечних фахівців та урахування нею виробничих потреб і функціональних завдань різних структурних підрозділів.

Аналіз дисертаційної роботи засвідчив, що поставлена мета дослідження, яка полягає у виявленні особливостей становлення, функціонування та розвитку науково-методичної діяльності ЛННБУ ім. В. Стефаніка на різних етапах її функціонування та вироблення наукових засад її удосконалення з урахуванням новітніх суспільно-політичних і соціально-економічних умов, інформаційного поступу суспільства, розвитку соціокомунікаційних функцій бібліотек, дисертантом досягнута.

Слід наголосити, що дисертація Мудрохи В. О. є першим цілісним дослідженням, в якому міститься комплексний аналіз умов і тенденцій розвитку науково-методичної діяльності ЛННБУ ім. В. Стефаніка впродовж 1940 – 2016 рр., узагальнюється отриманий досвід, на основі якого пропонується інноваційні підходи щодо удосконалення цього напрямку роботи наукової бібліотеки.

Безперечно, основні теоретичні положення і висновки, розроблені дисертантом, можуть бути використані при підготовці лекцій для студентів спеціальності інформаційна, бібліотечна та архівна справа, правотворчій діяльності, а також науково-дослідній роботі для поглиблення подальших наукових досліджень проблеми забезпечення науково-методичної діяльності бібліотек різного підпорядкування. Розроблені науково-методичні засади процесу підготовки та проведення атестації бібліотечних працівників у відповідності до нових законодавчих вимог є дієвим інструментарієм для проведення процедури аналізу стану та розроблення перспектив розвитку кадрового потенціалу наукової книгозбірні. Дисертація має чітку, логічну структуру, відповідає меті та поставленим завданням дослідження. Вона

складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У Вступі дисертантка обґрунтовує актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами та темами; чітко формулює мету, визначає завдання, окреслює об'єкт і предмет дослідження; вказує хронологічні межі дослідження та його методологічну основу; розкриває наукову новизну; пояснює наукове та практичне значення одержаних результатів; наводить відомості про апробацію роботи.

У першому розділі «Науково-теоретичні підходи до дослідження науково-методичної діяльності ЛННБУ ім. В. Стефаника» проаналізовано публікації фахівців бібліотечної справи, присвячені питанням науково-методичної діяльності книгозбірні та підготовки кадрів для бібліотек, а також обґрунтовано вибір інструментарію для проведення дослідження.

У підрозділі 1.1. «Історіографія та джерельна база дослідження» здійснюється аналіз теоретичних напрацювань провідних українських та зарубіжних бібліотекознавців, дотичних до теми дослідження. Дисертантом розглянуто відомості із неопублікованих матеріалів, які зберігаються у фонді відділу рукописів та архіві ЛННБУ ім. В. Стефаника, зокрема, звіти про діяльність бібліотеки за досліджуваній період, матеріали засідань комісій, науково-методичної та вченої рад. Окрім того, Мудроха В. О. аналізує підходи у фаховій літературі стосовно тлумачення поняття «науково-методична робота» та пропонує своє авторське, доволі коректне визначення цього терміну. Таким чином, у дисертаційній роботі залучена репрезентативна вибірка інформаційних джерел, що є багатоаспектною за складом, містить сукупність оригінальних наукових розробок зарубіжних і вітчизняних вчених, в яких висвітлюються наукові засади, форми та методи науково-методичної роботи різних бібліотек та деякі аспекти цього напрямку роботи в ЛННБУ ім. В. Стефаника, особливості та специфіка інноваційних науково-методичних підходів, що сприяють ефективній діяльності наукових бібліотек. Як слушно наголошує дисертант, на сьогоднішній день відсутнє цілісне дослідження, в якому б містився комплексний аналіз запропонованої в роботі теми. В наявних працях дослідники вивчають окремі аспекти забезпечення науково-методичної діяльності бібліотеки.

Підрозділ 1.2. «Методологія дослідження» присвячено формуванню теоретико-методологічної основи дисертаційної роботи. Дисертантом для здійснення наукової роботи використано широкий спектр методів, що зорієнтовані на специфіку наукової галузі «соціальні комунікації», та базуються на працях провідних науковців України. Методологія дослідження містить: загальнонаукові методи (емпіричні – спостереження, узагальнення, вивчення результатів науково-методичної діяльності; теоретичні – класифікація та систематизація теоретичних даних, сходження від абстрактного до конкретного, системний та структурно-діяльнісний підхід, контент-аналіз; методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження – абстрагування, аналіз, синтез, індукція та

дедукція, моделювання) (с. 34 – 35), комплексні книгознавчі, бібліотекознавчі та бібліографознавчі методи (соціокультурного аналізу, соціокомунікативний, експертної оцінки, термінологічного аналізу й операціоналізації понять) (с. 35 – 36), сукупність методів історичного дослідження (порівняльно-історичний, хронологічний, конкретно-історичний, історико-книгознавчий, історичної реконструкції) (с. 36 – 37), методи вивчення документів (інформаційний та джерелознавчий аналіз, контент-аналіз) (с. 39 – 40).

Особлива увага дисертантом надається системному, структурно-функціональному, історичному, інституційному і діяльнісному науковим підходам (с. 27 – 33). Застосування системного підходу дало змогу поглибити концептуальне розуміння процесів науково-методичного забезпечення діяльності бібліотеки як цілісної системи, яка характеризується власною структурою, стійкими взаємозв'язками між окремими елементами та підсистемами, специфічними функціями складових компонентів та системи в цілому. Структурно-функціональний підхід дозволив виділити низку структурних елементів (методисти, бібліотекарі, адміністрація), і визначити їхню роль та функціональні завдання у системі. Історичний підхід став базовим для періодизації становлення та розвитку науково-методичної справи в ЛННБУ ім. В. Стефаника, дозволив якнайповніше задіяти внутрішні та зовнішні чинники впливу, простежити відмінності у темпах адаптації до соціальних та інформаційно-технологічних змін у бібліотеці різних категорій працівників. Поєднання історичного та діяльнісного підходів сприяло не тільки розмежуванню різних періодів, але й виявленню зв'язку між ними, визначенню спільних та відмінних рис у різних методах і формах науково-методичної роботи.

Комплексний підхід до методології надав можливість Мудросі В. О. сформувати ефективний інструментарій для детального аналізу джерельної бази дослідження, простеження еволюції основних форм та методів науково-методичної діяльності ЛННБУ ім. В. Стефаника на різних історичних етапах її функціонування.

У другому розділі «Історичні етапи становлення та розвитку науково-методичної справи в ЛННБУ ім. В. Стефаника» на основі авторської періодизації науково-методичної діяльності книгозбірні, розглянуто основні форми і методи науково-методичної роботи на кожному з виокремлених етапів.

Кожен з підрозділів представляє дослідження особливостей становлення науково-методичної служби в зазначений в назві період: у підрозділі 2.1. розглянуто особливості «Становлення науково-методичної служби у 40-60-х роках ХХ ст.»; підрозділ 2.2. «Налагодження науково-методичної діяльності у 70-90-х роках ХХ ст.» подає аналіз труднощів та досягнень бібліотеки при формуванні методичної служби книгозбірні, обґрунтування тези, що формування загальнодержавної структури науково-методичного забезпечення роботи бібліотек, у т. ч. НАН України, активно

вплинули на розгортання цього напрямку роботи у ЛННБУ ім. В. Стефаніка; у підрозділі 2.3. «Особливості науково-методичної роботи в незалежній Україні» окреслено перешкоди та інноваційні зміни, що відбулися у науково-методичній роботі книгозбірні впродовж останніх десятиліть.

Дисертантом детально простежено як видозмінювалися основні форми і методи науково-методичної роботи впродовж зазначених історичних етапів, в чому полягала їх специфіка та особливості. Встановлено, що науково-методичне забезпечення бібліотечно-бібліографічних процесів передбачало формування комплексу документів різних категорій: організаційно-управлінських, інструктивно-технологічних, науково-методичних. На основі дослідження архівних матеріалів, дисертантом з'ясовано, що ефективність науково-методичної роботи досягалася завдяки розробленню науково обґрунтованих рекомендацій, які були отримані за результатами проведення наукових загальнобібліотечних досліджень: «Закономірності формування фондів наукових бібліотек» (1973–1985 рр.), «Шлях книги» (1975–1985 рр.), «Шлях вимог читачів і абонентів в ЛНБ» (1978–1983 рр.), «Оптимальний склад контингенту читачів ЛНБ» (1980–1985 рр.), «Дослідження каталогів ЛНБ» (1982–1990 рр.), «Фонди ЛНБ: проблеми збереження» (1996), «Історія бібліотечної справи Галичини II пол. XVI – поч. XX ст.» (1994–2009), «Ретроспективні фонди ЛНБ ім. В. Стефаніка: історія формування та бібліографічна реконструкція» (2014–2016 рр.) та наукових розвідок за локальними науковими темами в окремих відділах книгозбірні. У дисертаційній роботі деталізовано розглянуто технології проведення таких форм науково-методичної роботи книгозбірні як «Дні науки» або «Дні інформації» (с. 80 – 81, 96), «Дні спеціаліста» (с. 80, 96), «Дні бібліографії» (с. 107), «Дні бібліотеки» (с. 99) та «Дні методиста» (с.104), що надає можливість узагальнення та розповсюдження набутого досвіду та реанімації цих форм роботи бібліотек у сучасних умовах. Відрадно, що дисертантом проведено дослідження персоналій, які очолювали науково-методичну роботу ЛННБУ ім. В. Стефаніка, а свою діяльність спрямовували на вдосконалення науково-методичного забезпечення діяльності бібліотеки, впровадження набутого досвіду роботи та інноваційних методів. Серед них імена таких провідних спеціалістів та фахівців бібліотечної сфери як Пайончковський Ф., Сакк З., Галушка М., Самсонова О., Арсірій С.

У третьому розділі «Форми і методи науково-методичної роботи ЛННБУ ім. В. Стефаніка на сучасному етапі (2015 – 2016 рр.)» проаналізовано основні напрями науково-методичної діяльності книгозбірні на сучасному етапі. У підрозділі 3.1. «Специфіка організації науково-методичної діяльності та її основні напрями» визначено особливості розгортання цього напрямку роботи книгозбірні в останні роки (с. 130), які полягають у науковому аналізі показників діяльності; моніторингу ресурсного та творчого потенціалу бібліотек; формуванні пакету професійних знань; формуванні системи безперервної бібліотечної освіти; наданні консультативно-освітніх послуг; менеджменті інновацій; проведенні експертно-діагностичних заходів та проектно-програмної діяльності.

У підрозділі 3.2. «Кадрове забезпечення та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників» розглядаються традиційні та інноваційні форми підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

В контексті формування інноваційної системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, автором зроблено спробу розмежування понять «фахівець» та «професіонал» (с. 150), слушно наголошуючи, що фахівець лише використовує знання, уміння та навички, отримані у певній предметній області, а професіонал постійно аналізує, здійснює пошук інновацій, конструктивно мислить. На думку дисертанта, висококваліфікованому фахівцю притаманна професійна мораль, особливе ставлення до роботи, розуміння її сенсу та значення(с. 164-165). На цьому базується корпоративна культура провідних закордонних фірм, яка поки що не знайшла свого застосування в бібліотечних установах. Автор слушно звернула увагу на те, що на сучасному етапі функціонування бібліотеки необхідне налагодження процесів освоєння її працівниками сучасних інформаційних технологій, методикам здійснення пошуку у віддалених інформаційних ресурсах, таких як мережа Інтернет, наукометричних базах даних універсального та тематичного характеру (с. 188-189). Серед сучасних форм підвищення кваліфікації, які є традиційними в ЛННБУ ім. В. Стефаника, проаналізовано навчання на курсах підвищення кваліфікації, дистанційне навчання, відвідування бібліотек України та інших країн. У дисертаційній роботі значна увага приділяється технологічним аспектам впровадження нових форм здобуття знань працівниками бібліотеки, зокрема, залучення бібліотекарів до колективних наукових досліджень, цільове навчання в аспірантурі та докторантурі, стажування в інших відділах чи бібліотеках, участь у науково-практичних заходах (семінарах, конференціях, «круглих столах», «Оссолінських читаннях»), ділових та інноваційних іграх, тренінгах.

Важливою науково-методичною розробкою Мудрохи В. О. є сформовані науково-методичні засади процесу підготовки й проведення атестації працівників наукової бібліотеки, що базуються на вимогах сучасного законодавства. Як показала апробація інноваційної технології під час проведення останньої атестації бібліотечних працівників у ЛННБУ ім. В. Стефаника, було сформульовано необхідні і достатні компетентності працівників для обіймання певних посад, конкретизовано вимоги до результатів роботи співробітників, суттєво поглиблено процедуру аналізу стану кадрового забезпечення, накреслено перспективи розвитку кадрового потенціалу бібліотеки (с.165-172).

У підрозділі 3.3. «Вивчення та впровадження новітніх інформаційних технологій» проаналізовано досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій у ЛННБУ ім. В. Стефаника. Дисертант відзначає посилення ролі електронних ресурсів в інформаційному та довідково-інформаційному обслуговуванні користувачів (с. 173). Аналізує досвід міжнародної співпраці книгозбірні у галузі запровадження новітніх інформаційних технологій (с. 182 – 183), слушно наголошуючи її важливу

роль для розвитку, модернізації матеріально-технічної бази бібліотеки, кадрового потенціалу, стимулюванні професійної свідомості її співробітників (с. 182). Особливо цінною у цьому контексті є співпраця щодо оцифрування документів (с. 182), яка надає можливість бібліотеці створення архіву резервних копій найцінніших документів із її фондів, а також он-лайн доступу користувачів до цих ресурсів.

Кожний розділ дисертації завершується висновками, в яких обґрунтовано основні результати щодо вирішення дослідницьких завдань, сформульованих у вступній частині дисертації. Робота виконана на високому професійному рівні. Результати дослідження узагальнено у наукових висновках та рекомендаціях, що мають самостійний та інноваційний характер.

Основні положення дисертаційного дослідження відображені в 14 одноосібних публікаціях: 5 статей у наукових фахових періодичних виданнях, у тому числі збірнику, який зареєстровано в міжнародних науково-метричних системах: Science Index (ПІНЦ), Google Scholar, Research Bible, Polish Scholarly Bibliography, BASE; 1 – у зарубіжному науковому фаховому виданні; 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях різного рівня. Матеріали дисертації апробовані на десяти науково-практичних, всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Однак, не зважаючи на позитивну оцінку представленої до захисту дисертаційної роботи, маємо низку зауважень:

1. У авторефераті при характеристиці змістового наповнення третього розділу дисертаційної роботи відсутнє подання інноваційних підходів підготовки та проведення атестації бібліотечних працівників, розроблених дисертантом з дотриманням вимог сучасного законодавства. Інноваційність полягає у можливості використання розробленої методології для проведення атестації кадрів будь-якої наукової бібліотеки, а також здійсненні аналізу стану кадрового забезпечення та накресленні перспектив розвитку кадрового потенціалу.
2. У дисертаційній роботі детально проаналізовано напрями інформаційного забезпечення бібліотечних працівників та користувачів бібліотеки, проте не розкрито роботу з диференційованого інформаційного забезпечення працівників та керівництва ЛННБУ ім. В. Стефаника на основі спеціалізованих фондів бібліотекознавчого спрямування, яка активно проводилась у 80-х роках ХХ ст., а присутня лише побіжна згадка (С.86).
3. Дисертантом дуже детально проаналізовано внесок очільників методичної служби ЛННБУ ім. В. Стефаника на кожному із етапів її функціонування. Разом з тип високо фахові бібліотечні працівники, які також доклалися до успішної реалізації науково-методичного напрямку роботи бібліотеки, такі як Дмитрієва Л., Мартинова О., Мартинович В. згадуються лише принагідно.

Наведені нами зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та виклад його результатів.

Автореферат дисертації адекватно передає її зміст, аргументацію, логіку побудови, ступінь наукової новизни, теоретичне значення отриманих результатів і можливості науково-практичного їх застосування. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає чинним вимогам.

Таким чином, можна констатувати, що дисертація Мудрохи В. О. «Науково-методична діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: історико-функціональний аспект та інноваційні особливості» є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням із соціальних комунікацій, його автор продемонструвала високу фаховість та вміння кваліфікованого вирішення складних дослідницьких проблем. За своєю актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю основних положень і висновків, науковим значенням дисертація Мудрохи В. О. «Науково-методична діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: історико-функціональний аспект та інноваційні особливості» відповідає нормативним вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України до робіт, що подаються на присудження наукового ступеня кандидата наук, викладеним у п. 9, 11 – 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор, Мудроха Валентина Олександрівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Професора кафедри інформаційних систем та мереж Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка», доктор наук з соціальних комунікацій, старший науковий співробітник

Н. Е. Кунанець

Підпис Н.Е.Кунанець засвідчую

Вчений секретар Національного університету «Львівська політехніка», к.т.н. доцент



Б.Р.Брилинський